

УДК 82-34.091(=113.4=161.2)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/24.176803>**Мар'яна МАРКОВА,***orcid.org/0000-0002-3161-5476*

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри романської філології та компаративістики

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Україна) *markmar29@gmail.com*

«СНІГОВА КОРОЛЕВА» ГАНСА КРИСТІАНА АНДЕРСЕНА ТА «СТАРИЙ ГОДИННИК» ВІКТОРА ВИННИКА: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено порівняльний аналіз казки «Снігова Королева» Ганса Кристіана Андерсена та твору «Старий Годинник» українського автора Віктора Винника на різних рівнях художньо-естетичної цілісності. Стверджується, що і «Снігова Королева», і «Старий Годинник» жанрово тяжіють до різновиду різдвяної казки і розробляють традиційну для казок тему двоюмою добра і зла, яка в обох текстах реалізована через опозицію «тепло – холод». Зазначається також, що аналізовані тексти по-різному прочитуються дітьми і дорослими, позаяк окрім зовнішнього, структурного рівня, володіють внутрішнім, що містить філософсько-повчальну складову частину, не виокремлену композиційно.

Ключові слова: жанр, ідейно-тематичний зміст, казка, система образів, «Снігова Королева», «Старий Годинник», сюжетно-композиційна побудова.

Maryana MARKOVA,*orcid.org/0000-0002-3161-5476*

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Head of the Department of Romanic Philology and Comparative Studies

of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Ukraine) *markmar29@gmail.com*

HANS CHRISTIAN ANDERSEN'S "SNOW QUEEN" AND VIKTOR VYNNYK'S "OLD CLOCK": COMPARATIVE ANALYSIS

In the world literary process the author's fairy tale is one of the most popular genres not only among children, but also among adults. The proposed article deals with the comparative analysis of Hans Christian Andersen's "Snow Queen" and the fairy tale named "Old Clock" by Ukrainian author Viktor Vynnyk at the various levels of artistic and aesthetic integrity.

It is alleged that both texts tend to be a kind of Christmas fairy tale. "Snow Queen" and "Old Clock" develop the traditional theme for the most fairy tales – a duel of good and evil, which is implemented through the opposition of heat and cold. In the analyzed tales cold embodies evil, death and everything bad in the world, warmth – life, goodness and love.

The main characters of Danish storyteller's work are children, in V. Vynnyk's text they also belong to the central ones, but the main character of the Ukrainian fairy tale is, in our opinion, a personified Old Clock.

The storyline structure of "Snow Queen" is more complex than of "Old Clock", but in both cases the main events are concentrated around the selfless struggle against the infernal forces to save a friend in H. Ch. Andersen's text and all mankind – in V. Vynnyk's one (in this sense "Old Clock" is closer to the myth than to the fairy tale in which the feat acquires an individual value). In the first work they last one and a half years, in the second – do not go beyond one evening.

It also should be noted that the analyzed texts differ in reading by children and adults, because apart from the external, structural level, they have an internal, containing the philosophical and educational components.

And, of course, in both fairy tales we have a happy ending.

The comparative analysis provided in the article covers only the content level of H. Ch. Andresen's and V. Vynnyk's fairy tales, so their formal level can be the subject of a separate scientific research.

Keywords: composition, fairy tale, genre, ideological and thematic content, "Old Clock", plot, "Snow Queen", system of images.

Постановка проблеми. У світовому літературному процесі авторська казка є одним із найбільш популярних жанрів не лише серед дітей, але й серед дорослих, про що, поміж іншим, свідчить величезний комерційний успіх творів

англійської письменниці Джоан Роулінг про Гаррі Поттера. Казка – це активне естетичне мистецтво, яке захоплює всі сфери духовного життя людини: розум, почуття, уяву, волю, вона є найпершим літературним твором, з яким знайомиться дитина,

має один із найважливіших впливів на її подальше життя, містить у собі невичерпний пізнавальний, морально-етичний, педагогічний потенціал.

Аналіз досліджень. Питання жанрової своєрідності авторських казок, їх співвідношення з міфами, фольклорними казками та спорідненими жанрами художньої літератури (байка, фентезі, наукова фантастика тощо) у сучасній літературознавчій науці висвітлені доволі повно і різнобічно. Їм присвячені ґрунтовні розвідки таких дослідників, як І. Арзамасцева, Л. Брауде, О. Горбонос, О. Грачківська, Л. Дереза, Л. Дунаєвська, О. Зубенко, В. Кизилова, Н. Копистянська, Т. Леонова, М. Липовецький, І. Лупанова, Л. Овчиннікова, Ю. Проценко, Г. Сабат, А. Семашкевич, О. Сорочотенко, Н. Тихолоз, О. Цалапова, Ю. Ярмиш та багатьох інших. Проте, незважаючи на таку дослідницьку увагу до проблем авторської казки, можна також констатувати і відсутність єдиного погляду на її дефініцію, типологію, недостатню розробленість порівняльно-літературних аспектів аналізу текстів цього жанру.

Мета статті полягає у компаративному зіставленні творів, написаних у різний час і в різних країнах, авторами різного масштабу та світогляду, проте, як буде показано нами, типологічно споріднених – «Снігової Королеви» Ганса Крістіана Андерсена і «Старого Годинника» Віктора Винника.

Виклад основного матеріалу. Історія створення. Написання казки Г. К. Андерсена його біографи пов'язують із фактом знайомства митця зі шведською оперною співачкою Йоханною Марією Лінд, яка нібито стала прототипом Снігової Королеви, оскільки не змогла віднайти у своєму холодному серці місця для закоханого у неї літератора. Відбулося це знайомство восени 1843 р., а вже 1845 р. у збірці «Нові казки» був опублікований, мабуть, найвідоміший твір данського автора – «Снігова Королева». Натомість образ Герди співвідносять із біографічною подругою дитинства Г. К. Андерсена Лісбеттою, котра проживала у тісній комірчині по сусідству з ним в Оденсе, і яку майбутній письменник вважав своєю названою сестрою (Стасевич, Болурова-Кунавіна, 2015: 167). Добре znana також історія про смерть казкаревого батька, котрий перед кончиною вказав синові на те, що за ним прийшла Льодяна Діва. Це персонаж скандинавського фольклору, втілення зими і смерті. За переказами, вона забирає людей до царства вічного холоду – загробного світу. Аналогічні образи відомі багатьом народам світу, наприклад, у Японії – це Юкі-онна, в Росії – Мара-Морена тощо.

Казка В. Винника – відомого українського музиканта, фронтмена популярного рок-гурту «МЕРІ» – спеціально написана для збірки «Казки під подушку від друзів «Львівської хвилі»», що побачила світ у «Видавництві Старого Лева» 2013 р.

Жанр. За жанром твір Г. К. Андерсена – складне художньо-естетичне ціле, що поєднує в собі риси притчі та байки, роману і драми, лірики і повісті, релігійної літератури (псалми, молитви) і детективу, фольклорної казки і мелодрами та навіть любовного роману. Проте, як цілком слушно, на наш погляд, зауважує А. Семашкевич, «у цілому жанровою домінантою тексту Г. К. Андерсена «Снігова королева» виступає «високий жанр» різдвяної літературної казки» (Семашкевич, 2014: 305).

«Старий Годинник» В. Винника також може бути зарахований до різдвяних казок, події в яких, як відомо, «відбуваються напередодні Різдва, Нового року, а, отже, важливою їх рисою є релігійність, віра у відновлення справедливості в земному світоустрої, панування гармонії й добра» (Кизилова, 2015: 240). Проте, як і у випадку твору Г. К. Андерсена, у «Старому Годиннику» домінантні ознаки різдвяної казки переплетені з елементами міфу, чарівної, морально-дидактичної та пригодницько-розважальної казки.

Сюжетно-композиційна побудова. Аналізована нами казка Г. К. Андерсена – один із найдовших і сюжетно найскладніших його текстів. Багато творів данського автора були обробками народних переказів чи старих казок, які вже до нього отримували літературне опрацювання, проте «Снігова Королева» є абсолютно оригінальною. Перипетії твору, що складається із семи частин, добре відомі всім із дитинства – маленька дівчинка Герда вирушає на пошуки друга Кая, котрий потрапив у полон до Снігової Королеви, та завдяки своїй любові і жертвності рятує хлопчика. На її шляху трапляється низка випробувань і пригод, які утворюють додаткові сюжетні відгалуження: перебування у садку старої чаклунки, зустріч із круком, принцом і принцесою, розбійницький полон, знайомство з лапландкою та фінкою тощо.

Казка В. Винника сюжетно простіша і лаконічніша за твір Г. К. Андерсена. У ній одна наскрізна сюжетна лінія – розповідь про те, як маленькі хлопчик і дівчинка перемагають Люту Зиму, Сиву Завірюху і Скрипучий Мороз, котрі хотіли знищити Старий Годинник на ратуші, позаяк той сповіщав про прихід нового року, а отже, близьку весну.

Образна система. Головними героями «Снігової Королеви» є діти Кай і Герда, а також сама Снігова Королева. Цілком у дусі народної казки Г. К. Андерсен не подає їхніх розгорнутих психо-

логічних характеристик чи опису зовнішності – судити про персонажів читач може лише з огляду на їхні вчинки. Так, про дівчинку сказано тільки те, що в неї було золотаве і кучеряве волосся: *«Доки дівчина ласувала вишнями, бабуся золотим гребінцем розчісувала їй волосся, що кучерявилось і огортало золотим сяйвом її личко»* (Андерсен, 2017: 11), а зовнішність Кая описана лише в епізоді, коли Герда знаходить його у палаці Снігової Королеви: *«Кай, сам того не помічаючи, з холоду аж посинів»* (Андерсен, 2017: 27), *«Він сидів такий блідий і непорушний, мовби неживий»* (Андерсен, 2017: 27), *«Кай сидів тихий, непорушний і холодний»* (Андерсен, 2017: 27). Щоправда, кілька разів у тексті наголошується на тому, що герой надзвичайно розумний і здібний: *«...він такий розумний!.. Він знає усі чотири дії математики і навіть дроби!»* (Андерсен, 2017: 16), *«Кай перестав її (Снігову Королеву – М. М.) боятися і розповів, що знає всі чотири дії математики і дроби, знає площу і кількість мешканців кожної країни...»* (Андерсен, 2017: 7).

Дещо об'ємніше змальована у казці Г. К. Андерсена Снігова Королева: *«Була вона дивовижно гарна й ніжна – уся зі сліпучо іскристої криги, але однак – жива!»* (підкреслення авторське – М. М.). *Її очі блищали, як дві зорі, проте не було в них ані лагідності, ані тепла»* (Андерсен, 2017: 4), *«У розпалі цих веселоців на майдані з'явилися великі білі сани, у яких сидів хтось у пишній білій шапці, закутаний у пухнасту білу шубу <...> Її шуба й шапка були зі снігу. Це була жінка – висока, струнка, сліпучо-біла <...> Кай глянув на неї. Снігова Королева була така прекрасна! Розумнішого, вродливішого обличчя він не міг собі й уявити! Вона вже не здавалася йому такою крижаною, як тоді, коли з'явилася за вікном»* (Андерсен, 2017: 7).

Окрім головних, у казці данця, як уже згадувалося, діє низка другорядних персонажів, що виконують традиційні для чарівної казки функції помічників: крук, ворона, королівське сімейство, маленька розбійниця, голуби, олень, лапландка, фінка.

Натомість у В. Винника персонажів значно менше. На перший погляд, головними героями його казки теж є діти, які не просто називають себе братиком і сестричкою, як Кай і Герда, а насправді є ними і так само мають чарівного помічника – песика Босого, проте глибший аналіз показує, що це не зовсім так. По-перше, твір названо «Старий Годинник», по-друге, образ Годинника у ньому «пропрацьовано» значно детальніше, ніж образи дітей, які навіть не наділені іменами, а по-третє, саме Старий Годинник втілює у В. Винника уні-

версальні сили добра. Лише названі, але, як і діти, ніяк не описані в «Старому Годиннику» і сили зла – Люта Зима, Сива Завірюха та Скрипучий Мороз, що залишає широке поле для читачької уяви. Хоча, зважаючи на фольклорне походження цих художніх образів, все ж можна припустити, що Зима, як вказано в енциклопедії «Українська міфологія», це «баба з величезними зубами і кістлявими пальцями <...> У неї кров біла, як маслянка, хоч на обличчя вона й рум'яна. В неї голова – з діжку, вуста – як відро, замість волосся звисають довгі сопляки; брови – крижинки, а вії – сніжинки; ніс кістлявий, вона завжди холодна-холодна; вуха, мов віхті соломи; одягнена в лахміття» (Войтович, 2012: 190); Мороз «найчастіше уособлюється в образі сивого сердитого діда, у сніговому вбранні, у крижаних чоботях і зовсім обмерзлого «сосулями». У нього великі червоні губи і такий же ніс» (Войтович, 2012: 321), а Завірюха (у слов'янській міфології – Метелиця) – «молода дівчина у білому вінку, зі стрічками білими, у керсетці, має 10–12 разків дорогого перлового намиста, з розпущеними косами <...> Коли танцює, грається снігом: то підкидає його, то мете ним, то кидає в очі людям» (Войтович, 2012: 298).

Старий Годинник у казці В. Винника персоналіфіковано. Він поводить як жива істота – сам кличе до себе майстрів, слідкує, аби не поспішати і не спізнюватися, радіє приходу нового року, з усіх сил бореться з Лютою зимою, Сивою Завірюхою і Скрипучим Морозом. Автор пише про нього так: *«Це був дуже поважний і шанований Годинник. Усе місто звіряло з ним час, бо він жодного разу не спізнився і не поспішив. Крім того, він звістував про прихід сонячного літа, золотої осені, пухнастої зими чи зеленої весни. Та улюбленою роботою Старого Годинника було сповіщати усім про прихід нового року»* (Винник, 2013: 5). Мешканці міста дуже любили Годинника і, проходячи повз нього, *«задоволено повторювали: – Який гарний у нас Годинник, як йому пасують святкові прикраси!»* (Винник, 2013: 5). До речі, зустрічаємо образ центрального міського годинника і у «Сніговій Королеві», проте там він не відіграє важливої функції – лише вказує, що шматок дзеркала тролів потрапив в око та серце Кая о п'ятій годині пополудні: *«Одного дня Кай і Герда сиділи й роздивлялися книжку з дивовижними звірами та пташками. Великий годинник на міській ратуші пробив п'ять разів. – Ой! – раптом зойкнув хлопчик. – Мене кольнуло в серце і щось потрапило в око!»* (Андерсен, 2017: 6).

Надзвичайно важливою є вказівка В. Винника на те, що Старий Годинник жив

«у високій вежі ратуші» (Винник, 2013: 5). Цим актуалізується фундаментальна для чарівної казки опозиція «верх – низ», присутня і в творі Г. К. Андерсена. Кай і Герда мешкають у мансардах, «майже під самим небом» (Андерсен, 2017: 4), що вказує на їхню причетність до сакральної висоти, чистоту і невинність дітей. Натомість «низ» у казці данського автора пов'язаний із царством Снігової Королеви. В українського автора цей поділ підкреслено ще й через образ різдвяної ялинки, яка є одним із варіантів т. зв. Світового дерева: «У кутку

кімнати стояла ялинка. Напередодні вони всією родиною ходили на новорічний ярмарок вибирати прикраси для зеленої красуні <...> Потім усі гуртом вибирали деревце, і тепер воно виблискувало різнокольоровими гірляндами, милувало око барвистими іграшками та смачними цукерками» (Винник, 2013: 6).

Є й інші збіги між аналізованими текстами у плані хронотопу. Так, і Снігова Королева, і Люта Зима вперше з'являються перед дітьми зимового вечора крізь вікно. В обох казках ці сцени дуже схожі. Порівняймо:

Г. К. Андерсен	В. Винник
«Того вечора, перед сном, Кай виліз на стілець біля вікна й зазирнув крізь маленьке вічко надвір. За вікном літали сніжинки. І одна з них, найбільша, упала на краєчок язика з квітами. Раптом вона почала рости і на очах перетворилася на жінку, закутану в білий серпанок. Зітканий з мільйонів снігових зірочок» (Андерсен, 2017: 4).	«Одного зимового вечора, коли батьків ще не було вдома, братик та сестричка дивились, як танцюють сніжинки за шибкою, і слухали сумну пісню завірюхи. В оселі було тепло і тишино <...> За вікнами вже вечоріло, в каміні потріскували дрова, в домі пахло хвоєю. Босий куняв на канані, але враз прокинувся і загарчав. Сильний порив вітру відчинив кватирку, до кімнати, кружляючи, впурхнуло кілька сніжинок, і діти почули дивну розмову» (Винник, 2013: 6).

До слова, досить подібно описано й епізоди боротьби героїв із силами холоду:

Г. К. Андерсен	В. Винник
«Дівчинка побігла щодуху вперед. Назустріч ринув крижаний струмінь сніжинок, які мчали просто на неї! Що ближче вони долітали, то більшали й більшали! Це були передові лави війська Снігової Королеви. Одні з них нагадували колючих їжаків, інші – ведмежат із настобурченою шерстю, та всі вони були блискучо-білі живі» (підкреслення авторське – М. М.) снігові клубки» (Андерсен, 2017: 26).	«Сива Завірюха загула, завилала, застогнала. Зібрала над площею армію сніговиць і накинута на дітей. Вітер зі снігом боляче хльоскали в обличчя, намагалися вирвати із рук хмиз, хотіли звалити з ніг. Здійнялася така буря, що дорога зникла у заметах...» (Винник, 2013: 11).

Що ж стосується розбіжностей, то слід вказати, що основні події у «Сніговій Королеві» охоплюють хронологічний проміжок тривалістю півтори року (Кай зникає взимку, Герда знаходить його наступної зими, а повертаються герої додому аж влітку), тоді як у «Старому Годиннику» описано лише один передноворічний вечір, що є, однак, особливим, позаяк, зазначає Н. Тичина, «передсвятковий час (напередодні Різдва, Святвечір) утримує досить-таки визначені характеристики і можливості (вони виходять ще з народних уявлень): це період тимчасової переваги на землі темних сил, на зміну яким у момент настання свята світу повертається гармонія» (Тичина, 1999: 381), що й можемо спостерігати у творі українського автора.

Ідейно-тематичий зміст. Обидві казки розповідають про любов і сміливість, цілеспрямованість і мужність, віру і прагнення врятувати близьких людей. Саме ці риси допомагають юним героям перемогти всі труднощі, які виникають на їхньому шляху. Проте це лише поверховий сенс. Аналізовані твори закодовані на багаторівневе прочитання – «Снігова Королева» свідомо, «Старий

Годинник», як можна припустити, – у силу т. зв. «пам'яті жанру».

Прихований зміст казки Г. К. Андерсена був розкритий самим автором, котрий стверджував, що в ній «почуття отримує перемогу на холодним розумом» (цит. за: Стасевич, 2015: 168). Символіка того, що відбулося з Каєм, широко осмислена в численних літературознавчих працях, де зазначається, що царство Снігової Королеви – це світ чистого розуму, позбавленого духовності, щирості й теплоти людських емоцій. І хлопчик саме тому не може скласти слово «ВІЧНІСТЬ», що доторкнутися розумом до вічного неможливо. Натомість коли сльози Герди капають на уламки льоду, вони самі розташовуються у потрібному порядку. Саме так данським автором «трактується тотальна раціоналізація західної культури, домінантою якої стає анти-любов» (Конева, 2000).

Про вічність ідеться і в казці В. Винника. Ворожі сили хочуть знищити Старий Годинник саме для того, щоб зупинити час і назавжди утвердити у світі холод – відтак мається на увазі смерть усього живого: «– Отже, – знову озва-

лася Люта Зима, – цього разу ми не дозволимо Годиннику повідомити людям про прихід нового року. І володарюватимемо вічно!» (Винник, 2013: 7), «Тепер ніщо не врятує цього Годинника, а отже, не буде ні нового року, ні Весни! Ніколи!» (Винник, 2013: 8).

В обох казках проглядаються також відголоски древніх обрядів ініціації. У Г. К. Андерсена діти, пройшовши крізь сито складних випробувань, до кінця твору стають дорослими: «Входячи у низенькі двері, Кай з Гердою раптом здивовано зауважили, як вони за цей час подорослішали» (Андерсен, 2017: 30). В українського автора цей мотив більш завуальований і експлікується через важке сходження головних героїв «стрімкими сходами на високу вежу, де у крижаному полоні страждав Старий Годинник» (Винник, 2013: 11), та його порятунком.

Зі сказаного можемо зробити такі **висновки**. Жанрово тяжіючи до різновиду різдвяної казки, і «Снігова Королева», і «Старий Годинник» розробляють традиційну для казок тему двоюмою добра і зла, яка в обох текстах реалізована через опозицію «тепло – холод». Холод в аналізованих казках втілює зло, смерть і все погане у світі, тепло – життя, добро і любов. Головними дійовими осо-

бами твору данського казкаря є діти, у В. Винника вони теж належать до центральних персонажів, проте головним героєм української казки є персоніфікований Старий Годинник. Сюжетно-композиційна побудова «Снігової Королеви» більш складна, ніж «Старого Годинника», проте в обох випадках основні події зосереджені довкола самовідданої боротьби проти інфернальних сил задля порятунку друга в Г. К. Андерсена та всього людства – у В. Винника (у цьому сенсі «Старий Годинник» ближчий до міфу, аніж до казки, в якій подвиг набуває індивідуального значення). У першому творі вони тривають півтори року, в другому – не виходять за часові рамки одного вечора. Слід вказати і на той факт, що аналізовані тексти по-різному прочитуються дітьми і дорослими, позаяк окрім зовнішнього, структурного рівня, володіють внутрішнім, що містить філософсько-повчальну складову частину, не виокремлену композиційно. І, звісно ж, в обох казках маємо щасливий фінал.

Зазначимо також, що запропонований нами компаративний аналіз охопив лише змістовий рівень казок Г. К. Андерсена та В. Винника, отже, формальний їх рівень може стати предметом окремих наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсен Г. Х. Снігова Королева. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 30 с.
2. Винник В. Старий Годинник. *Казки під подушку від друзів «Львівської хвилі»*. Львів : Видавництво Старого Лева, 2013. С. 3–12.
3. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2012. 664 с.
4. Кизилова В. Жанрові модифікації різдвяної казки в новітній українській літературі для дітей: поліфонія категорій дива. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки*. Бердянськ : ФОП Ткачук О. В., 2015. Вип. IV. С. 240–247.
5. Конева А. Человек, мыслящий культуру («Снежная Королева» Г. Х. Андерсена). Серия «Symposium». *Виртуальное пространство культуры* : материалы научной конференции (Санкт-Петербург, 11–13 апреля 2000 г.). Санкт-Петербург : Санкт-Петербургское философское общество, 2000. Вып. 3. С. 74–77. URL: <http://anthropology.ru/ru/text/koneva-av/chelovek-myslyashchiy-kulturu-snezhnaya-koroleva-gh-andersena>
6. Семашкевич А. Жанровый синтез в вариациях сказки Г. Х. Андерсена «Снежная королева» в кино и мультипликации. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2014. № 2 (3). С. 305–308.
7. Стасевич В., Болурова-Кунавина П. Христианские мотивы в сказках Г. Х. Андерсена. «Снежная королева». *Юный ученый*. 2015. № 2. С. 167–169.
8. Тичина Н. Сакральний час (Різдво Христове) як жанротворчий чинник. *Українська філологія: школи, постаті, проблеми* : збірник наукових праць Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (Львів, 23–25 жовтня 1998 р.). Львів : Світ, 1999. Ч. 1. С. 379–385.

REFERENCES

1. Andersen H. Kh. Snihova Koroleva [Snow Queen]. K.: A-BA-BA-NA-LA-MA-NA, 2017. 30 p. [In Ukrainian].
2. Vynnyk V. Staryi Hodynyk [Old Clock]. Tales under a pillow from friends of «Lviv Wave». Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, 2013. P. 3–12 [In Ukrainian].
3. Voitovych V. Ukrayinska mifolohiya [Ukrainian mythology]. K.: Lybid, 2012. 664 p. [In Ukrainian].
4. Kyzyllova V. Zhanrovi modyfikatsiyi rizdvyanoi kazky v novitniy ukrayinskiy literaturi dlya ditey: polifoniya katehoriyi diva. Scientific notes of the Berdyansk State Pedagogical University. Philological Sciences. Berdyansk: FOP Tkachuk O. V., 2015. Nr 4. P. 240–247 [In Ukrainian].
5. Koneva A. Chelovek mysl'yashchiy kulturu («Snezhnaya Koroleva» H. Kh. Andersena) [The person who thinks culture («Snow Queen» by H. Ch. Andersen)]. Symposium series. Virtual space of culture: Materials of the scientific conference

(St. Petersburg, April 11–13, 2000). Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburgskoye filosofskoye obshchestvo, 2000. Nr 3. P. 74–77. URL: <http://anthropology.ru/ru/text/koneva-av/chelovek-myslyashchiy-kulturu-snezhnaya-koroleva-gh-andersena> [In Russian].

6. Semashkevych A. Zhanrovyi sintez v variatsiyah skazki H. Kh. Andersena «Snezhnaya Koroleva» v kino i multiplikatsiyi [Genre synthesis in variations of H. Ch. Andersen's fairy tale «Snow Queen» in cinema and cartoons]. Bulletin of the Nizhny Novgorod N. I. Lobachevsky University. 2014. Nr 2 (3). P. 305–308. [In Russian].

7. Stasevych V., Bolurova-Kunavina P. Khristiyanskiye motivy v skazkah H. Kh. Andersena. «Snezhnaya Koroleva» [Christian motifs in the tales of H. Ch. Andersen. «Snow Queen»]. Young scientist. 2015. Nr 2. P. 167–169. [In Russian].

8. Tychna N. Sakralnyi chas (Rizdvo Khrystove) yak zhanrotvorchyi chynnyk. [The sacred time (Christmas) as a genre-making factor]. Ukrainian philology: schools, figures, problems: a collection of scientific works of the International scientific conference devoted to the 150th anniversary of the foundation of the Department of Ukrainian literature at Lviv University (Lviv, October 23–25, 1998). Lviv: Svit, 1999. Vol. 1. P. 379–385. [In Ukrainian].